

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Stap voor stap aan de slag om
zwerfafval te voorkomen

Gebiedsanalyse en aanpak voor plasticvrije rivieren in jouw gebied

Water. Wegen. Werken. Rijkswaterstaat.

Plastic zwerfafval kom je overal tegen: op straat, in de natuur en ook in en langs de grote rivieren. Via deze rivieren kan dit afval richting zee stromen en onderdeel worden van de plastic soep. Dat moeten we voorkomen.

Kom erachter waar het zwerfafval vandaan komt

Zijn er in jouw gebied ophopingen van plastic zwerfafval op rivieroever of op stadskades? En weet je niet precies waar dit zwerfafval vandaan komt? Dan helpt dit document je vooruit. Het is speciaal gemaakt voor gemeenten, waterschappen en natuur beheerders langs grote rivieren om stap voor stap een goede gebiedsanalyse uit te voeren. En daarna bronnen van plastic zwerfafval in jouw beheergebied aan te pakken.

Hulp en gratis advies

Rijkswaterstaat werkt in opdracht van het ministerie van IenW aan het programma plasticvrije rivieren. We helpen je bij het aanpakken van oorzaken en veroorzakers van plastic zwerfafval. We kijken wat bronnen kunnen zijn en welke aanpakken kunnen helpen. We adviseren over financiering en het krijgen van bestuurlijk commitment. En we kunnen meebetalen aan projectkosten. Kun je deze hulp goed gebruiken? [Vul het online aanmeldformulier in](#) en meld je organisatie aan.

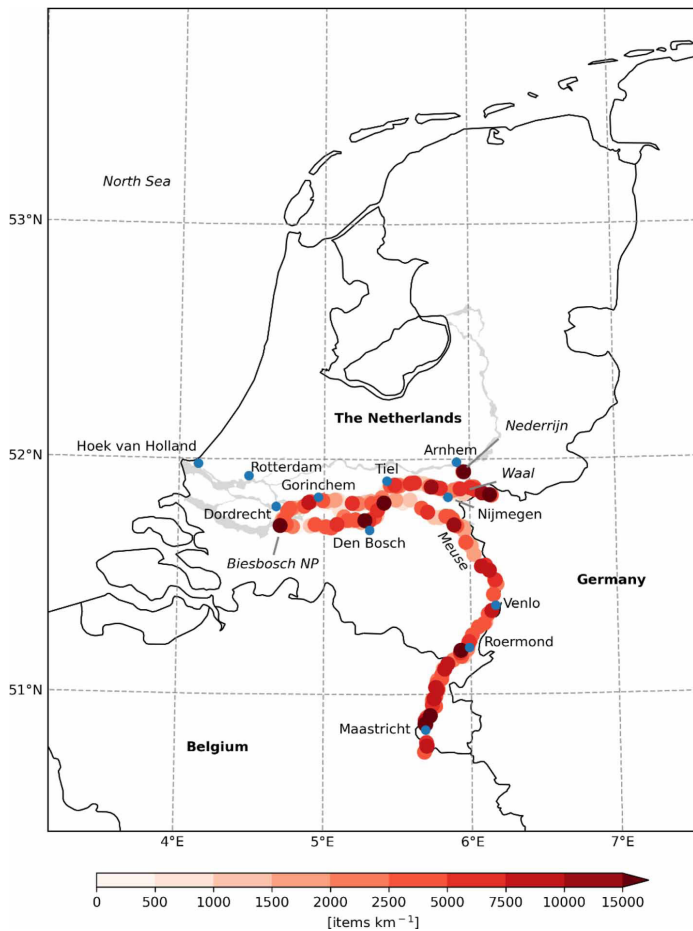
Stappenplan

Stap 1: Breng bronnen van plastic afval in rivieren in kaart

- **Ga in gesprek met je collega's**
Wie in jouw organisatie werkt aan schoon? Denk hierbij aan (beleids-)medewerkers van de afdelingen openbare ruimte, de buitendienst, afvalinzameling, bouw, recreatie, evenementen, vergunningen, riolering en/of coördinatoren duurzaamheid/circulaire economie. Vraag hen naar bronnen van afval die zij in hun werk tegenkomen en zet deze op een kaart.
- **Ga op zoek naar hotspots**
Op welke plekken in de openbare ruimte zien mensen afval ophopen? Zijn er bijvoorbeeld vrijwilligers in jouw regio die afval opruimen en weten waar deze hotspots zijn? Breng de hotspots in kaart en bepaal op basis van de samenstelling van het afval de (mogelijke) bronnen van deze hotspots.
- **Organiseer een startbijeenkomst met interne betrokkenen**
Presenteer de kaart met mogelijke bronnen en vraag wie er in jouw organisatie betrokken wil worden om deze bronnen aan te pakken.
- **Vraag hulp van een adviesbureau**
Heb je zelf geen tijd om stap 1 goed uit te voeren? Je kunt een gespecialiseerd adviesbureau inhuren om dit voor je te doen.

Een voorbeeld: hotspots in de Rijn- en Maasdelta

Op basis van gegevens van vrijwilligers van Schone rivieren zijn de meest gevonden items en hotspots voor de gehele Rijn- en Maasdelta in kaart gebracht (figuur 1). Wat blijkt? Hotspots worden vooral gevonden rondom stedelijk gebied. En het afval dat in de steden ontstaat komt snel weer op de oevers terecht. Door iets aan bronnen in jouw beheergebied te doen houdt je niet alleen je eigen omgeving schoon, maar ook die van je buurgemeenten stroomafwaarts.

Figuur 1: Gevonden zwerfafval langs de Waal, Rijn en Nederrijn (Tim van Emmerik et al 2020 Environ. Res. Lett. 15 104087)

Welke bronnen komen veel voor?

Uit ervaringen in de gebiedsgerichte aanpakken blijkt dat de volgende bronnen veel voorkomen:

- **Recreatiestranden:** denk aan recreanten op rivierstranden en vissers in de uiterwaarden, evenementen op stadskades of take-away bij horeca langs het water of op stadskades.
- **Bedrijven:** met name bouwplaatsen en bedrijventerreinen waar lichte materialen zoals plastics, piepschuim en nurdles (kleine korreltjes kunststof) makkelijk wegwaaien. Of waar plastic via de regenafvoer in het water terechtkomen. Omgevingsdiensten hebben bedrijven vaak goed in beeld.

- **Sanitair afval:** overstorten van waaruit rioolwater in de rivier terechtkomt en schepen die sanitair afval lozen.
- **Afvalinzameling:** afval dat door bewoners, schippers of recreanten naast ondergrondse containers of openbare afvalbakken wordt gezet, in de buurt van het water.

Stap 2: Bepaal de hoogte van het risico

- **Schat in hoeveel plastic zwerfafval er per bron vrijkomt**
Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van aantallen kuub plastic of volle vuilniszakken afval die hier per jaar uit komen. Rangschik de bronnen vervolgens van hoog naar laag.
- **Bepaal per bron de afstand tot de rivier**
Of kijk hoeveel meter van de bron het water is dat naar de rivier leidt. Rangschik de bronnen op afstand. Hoe dichterbij het water, hoe hoger het risico. Binnen 100 meter tot het water kan een hoog risico betekenen, terwijl 500 meter van het water een lager verspreidingsrisico met zich meebrengt.
- **Voeg beide indicatoren samen tot een 'overall risico'**
Maak op basis van de twee indicatoren 'hoeveelheid plastic zwerfafval' en 'afstand tot het water' een overall-risico-inschatting van het plastic zwerfafval in de rivieren in jouw gebied. Verdeel dit in vijf risicoklassen. In de volgende tabel zie je hoe dat eruit ziet.

OVERALL RISICO		Stap 1: hoeveelheid plastic zwerfafval		
		Laag	Gemiddeld	Hoog
Stap 2: afstand tot water	Laag	1	2	3
	Gemiddeld	2	3	4
	Hoog	3	4	5

- **Begin met het aanpakken van de bronnen in de hoogste risicoklasse**
En werk vervolgens omlaag. Tenzij geld en middelen geen rol spelen.

Stap 3: Kies per bron een passende aanpak

Je kunt per punt meer informatie bekijken via de links in de tekst.

- Richt recreatiestranden slim in.
- Ontwerp stadskades op zo'n manier dat er geen afval in het water waait.
- Ga bouwafval tegen via vergunningen.
- Voorkom sanitair afval. Riolen zijn een belangrijke bron.
- Ga bijplaatsingen van (scheeps)afval naast containers langs het water tegen.
- Kijk hoe je recreatievissers kunt helpen om hun afval op de juiste manier weg te gooien.
- Stimuleer bedrijven in de buurt van water (via omgevingsdiensten) om het gebied rondom het pand schoon te houden.

Stap 4: Betrek bestuurders en beslissers

- **Betrek je bestuurder verantwoordelijk voor schone openbare ruimte en je afdelingshoofd**
Vraag vanuit hen commitment, tijd en budget om te werken aan plasticvrije rivieren en een schone leefomgeving samen met de andere riviergemeenten en het ministerie van IenW.
- **Stel een projectleider aan**
Dit kan een interne projectleider zijn, maar je kunt ook een externe inhuren. Zorg dat de projectleider minimaal 1 dag per week en financiering krijgt om intern contacten te leggen en bij stap 5 projecten uit te voeren.
- **Maak gebruik van de SUP-UPV vergoeding**
Voor structurele financiering van projecten en capaciteit kun je gebruik maken van de SUP-UPV vergoeding die vanaf eind 2024 via het gemeentefonds naar alle Nederlandse gemeenten wordt overgemaakt. Let op: dit geld komt uit algemene middelen en is niet gekoppeld aan zwerfafval. Je moet er dus zelf een claim op leggen. Waar nodig kunnen wij projectmiddelen co-financieren via advies op maat.

Stap 5: Start projecten en evalueer

- **Maak een plan van aanpak voor de komende jaren**
Maak een plan van aanpak voor plasticvrije rivieren voor aankomende jaren met daarin de verschillende projecten verder uitgewerkt.
- **Bepaal per project**
Kijk per project wat het doel is, wat de resultaten zijn, regel financiering en wijs een trekker aan van de verantwoordelijke afdeling. Je kunt hierbij gebruik maken van de SUP-UPV vergoeding en ons advies op maat.
- **Laat het plan goedkeuren**
Regel goedkeuring van afdelingshoofden en e.v. bestuurders zodat je zeker weet dat er genoeg financiering en capaciteit is voor de komende jaren.

Meer informatie

Lees meer op de website van het Programma plasticvrije rivieren. Heb je een vraag? Stuur hem naar zwerfafval@rws.nl via het contactformulier.

